

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Практичне заняття 3

ТЕМА Лінгвокультурологічний аспект
академічної культури

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Section Linguistic and cultural aspect of academic culture

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Зміст:

Наукова мовна культура – складова академічної культури.

Текстово-жанровий підхід до формування академічної культури.

Архітектоніка різних жанрів наукового дискурсу.

Академічна комунікація: комунікативні стратегії й тактики: засоби когезії і когерентності; аргументація та персуазивність (переконливість).

Візуальна риторика в усній та писемній комунікації. Ефективні риторичні прийоми: вербальні та невербальні.

Неориторика та науковий діалог.

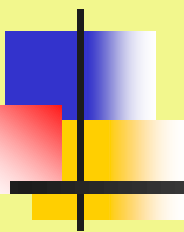
Неориторика та медіація знання.

Фахова варіативність засобів аргументації.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

-
1. Language culture is a component of academic culture.
  2. Text and genre approach to the formation of academic culture.
  3. Architectonics of different genres of scientific discourse.
  4. Academic communication: communicative strategies and tactics: means of cohesion and coherence; argumentation and persuasiveness.
  5. Visual rhetoric in oral and written communication. The most effective rhetorical methods: verbal and nonverbal.
  6. Non-rhetoric and scientific dialogue.
  7. Non-rhetoric and mediation of knowledge.
  8. Professional variability of the means of argumentation.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Методи дослідження:

- Документація ЗВО,
- Вивчення науково-педагогічних досліджень;
- Порівняльний (порівняльно-зіставний) метод;
- Емпіричні методи: бесіда, діалог, обговорення дослідницьких проблем щодо формування академічної культури.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Ключові поняття теми:

“Академічна культура” -

- наукова мовна культура;
- культура спілкування наукових наставників та учнів;
- культура доброчесності;
- жанри наукового дискурсу;
- академічна комунікація.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Наукова мовна культура – складова академічної культури

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Підстилі наукового стилю:

- власне науковий,
- науково-навчальний (дидактичний),
- науково-технічний (виробничо-технічний);
- науково-популярний;
- науково-інформативний (науково-реферативний),
- науково-довідковий (довідково-енциклопедичний).

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Наукова мовна культура - нормативне користування науковою мовою в усній і писемній, діалогічній і монологічній формах, формування високого рівня мовнокомунікативної культури.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Культура укладання і створення якісного наукового тексту передбачає оволодіння *текстовою* культурою. Це готовність моделювати зв'язний текст із урахуванням структурно-сміслових композиційних, категоріальних особливостей та дотримання принципів текстової організації.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Стилістична культура - готовність будувати стилістично коректні наукові тексти різних жанрів - інформативну, логічну, оцінну насиченість наукового тексту, тобто ступінь смислової і змістової новизни, що виявляється в авторській концепції, системі авторських оцінок, які допомагають читачеві зрозуміти смисл тексту.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Культура фахового наукового редагування і саморедагування - забезпечення гармонійної єдності змісту і форми наукового тексту, тобто, за потреби, вичитати, скоротити, обробити і навіть переробити, отже, «створити цілісний пізнавальний образ функціонального простору».

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

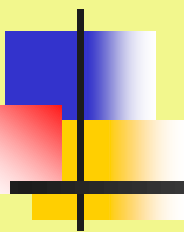

---

2. Текстово-жанровий підхід до формування академічної культури

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Науковий текст – цілісний комунікативний блок, що має чітку, логічну структуру, своєрідний каркас із внутрішньо завершеними частинами (розділами, підрозділами, пунктами, параграфами, абзацами), насиченими відповідною термінологією.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Жанр - це форма організації мовного матеріалу в межах певного стилю мовлення, що історично склалася і володіє функціонально-смісловою специфікою і стереотипною композиційною структурою.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Принципи укладання наукових текстів:

- принципи змістовної насиченості,
- наукової інформативності,
- новизни,
- змістової закінченості,
- проблемності,
- доступності фахівцеві однієї чи кількох галузей.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

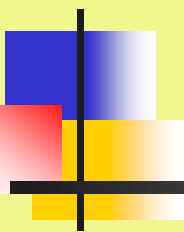

Функції різножанрових наукових текстів:

- **інформативна** (функція повідомлення);
- **епістемічна** (наукове пояснення явищ, з'ясування, обґрунтування гіпотез, класифікація понять, систематизація знань);
- **комунікативна** (передавання спеціальної інформації);
- **перформативна** (встановлення певних фактів або зв'язків за допомогою мовного матеріалу);
  - **гносеологічна** (пізнавальну, спрямовану на розширення знань адресата);
  - **когнітивна** (отримання нового знання);
  - **функцію вплива** (прагнення автора переконати читачів /слухачів у правильності своєї позиції);
  - **аргументованого доказу** (наведення доказів або фактів, які підтверджують істинність пояснення і думки);
  - **діалогічна** (звернення автора до думки читача, зіставлення автором свого погляду з підходами, позиціями інших науковців) та ін.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

---

3. Архітектоніка різних жанрів наукового дискурсу

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

За формою жанри наукового мовлення поділяють:

- *великі жанри* - дисертації, енциклопедії, монографії, довідники, навчальні посібники;
- *малі жанри* - наукова стаття, реферат, анотація, тези, огляд, рецензія, відгук.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Характерні ознаки власне наукового підстилю:

- академічність викладу,
- насиченість термінами,
- книжність, використання чітких визначень,
- точність,
- переконливість аргументації,
- синтаксичних конструкцій,
- логічна послідовність викладу,
- лаконічність форми.

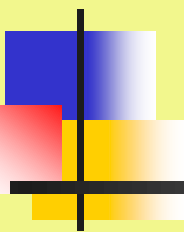
Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Монографія – це одноосібно написана книга, в якій зібрано, систематизовано й узагальнено значну кількість фактичного матеріалу, результати великого наукового дослідження, одержано переконливі висновки.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

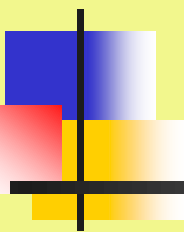

Дисертація – це оригінальне самостійне науково завершене дослідження, яке може сприяти вирішенню певної наукової проблеми (для кандидатської дисертації) або відкриттю нових напрямів у науці (для докторської дисертації).

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Наукова стаття - один із видів наукових публікацій, де описують кінцеві або проміжні результати дослідження, обґрунтовують способи їх отримання, а також накреслюють перспективи наступних напрацювань.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

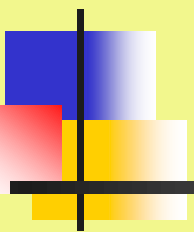

Магістерська робота (магістерська дисертація) – це кваліфікаційна самостійна науково–дослідницька робота, щомістить сукупність перспективних і актуальних проблем, відображає творчий потенціал виконавця, його вміння інтерпретувати різні концепції і теорії, здатність до творчого осмислення аналізованого матеріалу, ступінь володіння професійною мовою у предметній галузі знання. Магістерська робота, виконана на основі ґрунтовного теоретичного дослідження, може становити підґрунтя для подальшої роботи над кандидатською дисертацією.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Наукова стаття - це один із видів наукових публікацій, де описуються кінцеві або проміжні результати проведеного дослідження, обґрунтовуються способи їх отримання, а також накреслюються перспективи наступних напрацювань.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

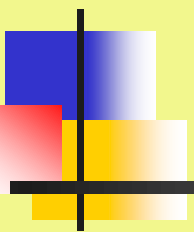

Плагіат - копіювання чужих ідей, тексту без посилання на першоджерело.

Згідно зі ст. 20 Закону України «Про авторське право і суміжні права» перекладачам і авторам інших похідних творів належить авторське право на здійснені ними переклад, адаптацію, аранжування або іншу переробку. Перекладачі і (або) автори інших похідних творів користуються авторським правом на створений ними твір за умови дотримання ними прав автора, твір якого перекладено, адаптовано, аранжовано чи здійснена інша переробка.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Плагіат визначають кількома способами:
дослівне копіювання інформації з іншого джерела без його зазначення у бібліографії;
перефразування інформації з першоджерела без його зазначення (автор використовує свої власні слова для передачі тієї ж самої інформації, взятої із джерела).

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Текст-оригінал

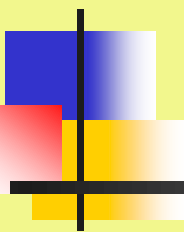
Праця багата на символіку посуду, страв, одягу, весільного етикету... Вважаючи, що костюм є важливим джерелом вивчення етнічної історії населення, його соціально-класової структури, естетичних поглядів, автор досить детально описує одяг молодих. У молодій сорочка з вишитою візерунком горловиною, передом (діалектне пазухою), верхніми частини рукавів біля зап'ястків, подолом (низом сорочки), сукняна строката спідниця (діал. плахта), червоні козлові, з залізними високими підківками чоботи, червоний фартух (діал. запаска), декілька разків червоних корольків (намисто, що є втіленням мрії про щастя-долю, кохання), хрест мідний.

Текст-плагіат

Праця багата на символіку посуду, страв, одягу, весільного етикету. Так, вважаючи, що костюм є важливим джерелом вивчення етнічної історії населення, його соціально-класової структури, естетичних поглядів, автор детально описує одяг молодих, наприклад, у молодій була сорочка з вишитою візерунком горловиною, передом – так званою пазухою, сукняна строката спідниця – плахта, червоні козлові, з залізними високими підківками чоботи, червоний фартух – запаска, декілька разків червоних корольків – намисто, що є, за свідченням дослідника, втіленням мрії про щастя-долю, кохання.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

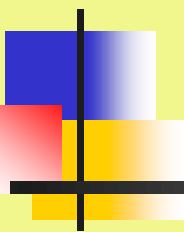

Компресія наукового тексту - членування
тексту на блоки інформації і називання цих блоків,
розкриття смислової структури тексту.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

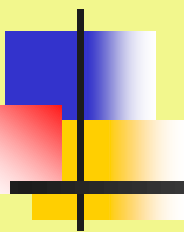

Тези (гр. thēsis – положення, твердження) – послідовно сформульовані основні ідеї, думки та положення доповіді, лекції, статті.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Конспектування - універсальна форма запису первинного тексту, що допомагає відпрацювати уміння лаконічно і чітко викласти зміст власними словами, при потребі швидко його відновити, доповнити, аргументувати, а також відшліфувати уміння точно мислити і говорити, вибирати лаконічну форму, обдумувати прочитаний матеріал.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Анотування – це процес створення анотації, аналітико–синтетичного опрацювання інформації, мета якого – отримання узагальненої характеристики наукового документу, що розкриває логічну структуру та найсуттєвіший зміст. Об'єктами анотування можуть бути наукова стаття, монографія, дисертація, підручники, наукові посібники тощо.

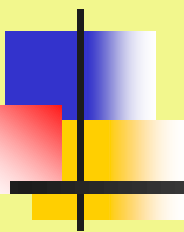
Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Мета **реферування** – здійснити аналітико–синтетичне опрацювання наукового джерела (статті, монографії), тобто проаналізувати поданий документ, його основні положення, факти, результати, висновки.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

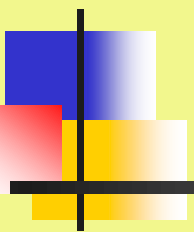

---

4. Академічна комунікація: комунікативні стратегії й тактики: засоби когезії і когерентності; аргументація та персуазивність (переконливість).

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Доказ у науковому мовленні є одним із різновидів міркування. Науковий доказ оформлюється як текст із чіткою структурою (теза - аргументи (система умовиводів) – висновок) і системою мовних засобів, що необхідні для досягнення істинності висловленого судження. Тези містять відповідь на запитання «Що доводиться?», аргументи реалізують мету – надати теоретичні або емпіричні узагальнення, які переконують в істинності тези, демонструють закономірний зв'язок явищ.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

До типових мовних засобів доказу відносять сполучники і прислівники *якщо, так що, звідси, тоді, тому*, дієслова 1-ї особи множини для позначення логічних операцій (*визначимо, отримаємо, знайдемо*) та ін. *Висновок* доказу будують як своєрідний повтор тези й оформлюють за допомогою слів *висновок, результат, наслідок*, вставних слів (*отже, таким чином*), конструкціями наслідку (*встановлено, що..; можна легко довести....; це підтверджується існуванням...; вважаємо, що, такі умови достатні для...*).

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

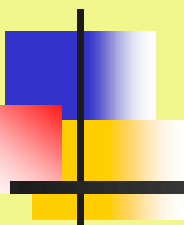

Наприклад:

Не будь-який пошук відповіді на запитання можна віднести до проблемних. Якщо в результаті дослідження з'ясується, що аналізоване нами відоме явище підпорядковане вже відомому закону, то поставлене запитання не є проблемним. Отже, до проблемних відносимо монографічні дослідження, які містять поєднання аналізу невідомого, невідомого з припущенням про можливість дії невідомого з припущенням про можливість дії невідомого закону в певному невідомому середовищі (С.Гончаренко).

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

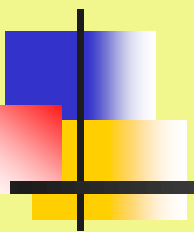

Наукові тексти академічного підстилю (статті, дисертації, монографії) знаходять вияв у кількох різновидах.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Призначення *оглядового тексту* - забезпечити наукове обґрунтування предмета дослідження, установити межі цього дослідження, показати ступінь невивченості його окремих складових.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

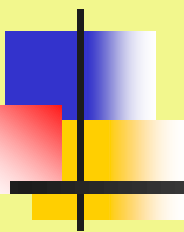
Наприклад:

у дисертаціях проаналізовано концепти краса (О.М.Цапок), добро і зло (О.П.Лисицька), правда й неправда (М.В.Мамич, О.Г.Пироженко), природа (І.М.Дишлюк), степ (О.Є.Єфименко), кохання (Г.А.Огаркова), часові й просторові концепти (Н.О.Бігунова, М.Г.Джиоева, С.М.Лобода) та ін.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Емпірико-фактологічний текст (термін Ю.Сурміна [4, с.135]) містить опис фактологічної бази дослідження, класифікації й узагальнення фактів у конкретному дослідницькому контексті.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Наприклад:

Як засвідчили результати констатувального зрізу, студентів із високим рівнем сформованості дискурсивної компетенції не було ні в контрольній (далі – КГ), ні в експериментальній (далі – ЕГ) групах. На достатньому рівні перебувало 12% респондентів КГ і 16% ЕГ, що продемонстрували належне володіння термінологічною базою теорії дискурсу й елементами дискурсивного аналізу тексту (О.Кучерява).

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Теоретичний текст подає теоретичні аспекти предмета дослідження.

Наприклад:

Вивчення й аналіз наукової літератури дозволяє говорити про різні думки щодо визначення сутності понять “діалог”, “навчальний діалог”, “діалогічна взаємодія”. Діалог розглядається як спосіб вирішення навчально-виховних проблем і форма спілкування вчителя й учня на гуманістичних принципах (Сократ); спосіб самопізнання й самовдосконалення особистості (Ф. Шлейєрмахер); засіб духовного становлення особистості (М. М. Бахтін) (Г.Салащенко)

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Існують різні критерії класифікації аргументації:

1. Залежно від способу обґрунтування розрізняють:

- емпіричну аргументацію (аргументи в ній – експеримент, спостереження, дослід); 41 Колотілова Н. А. Риторика. Навч. посібник / Н. А. Колотілова. – Київ : Центр учбової літератури, 2007. – С. 34.
- теоретична аргументація (в основі лежать міркування; аргументами слугують відомі положення, до яких апелює оратор).

2. Залежно від форми (схеми) розрізняють:

- симптоматичну аргументацію (в аргументах подають ознаки, які постулюють у тезі);
- причинну аргументацію (вказує причинно-наслідковий зв'язок між аргументами і тезою);
- аналогічну аргументацію (зазначають схожість того, про що йдеться в аргументах, з тим, про що йдеться в тезах).

3. Залежно від процедури обґрунтування розрізняють:

- пряму аргументацію (аргументи безпосередньо обґрунтовують тезу);
- непряму аргументацію (тезу обґрунтовують опосередковано шляхом установлення неприйнятності антитези або конкурентних із тезою положень).

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Типи логічних помилок

Логічні помилки бувають двох типів:

- помилки внаслідок неточного визначення предмета,
- поділу понять та помилки в структурі силогізму .

До першої групи помилок належать такі:

- суперечності в самому визначенні: холодне полум'я, гарячий сніг; 43 Мацько Л. І. Риторика: навч. посіб. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – Київ : Вища шк., 2003. – С. 127–130.
- визначення невідомого через інше невідоме (промовець, не знаючи освітнього рівня слухачів, посилається на те, чого вони не знають, унаслідок чого немає зворотного зв'язку й очікуваного ефекту);
- заперечення замість визначення: Чорне – це не біле;
- повторення доказу (тавтологія): Цього не може бути, бо такого не може бути;
- неврахування полісемії слова: Чи будемо ми сьогодні дивитися фільм? – Подивимося (слово подивимося може означати і те, що співбесідники подивляться фільм, і сумнів у цьому);
- плеоназм: період часу, прейскурант цін;
- порівняння замість визначення (коли не знає точно визначення: кава – це щось як наркотик);
- побудова лінійних ланцюжків, де мають бути ієрархічні: поети і письменники;
- змішування істотного з випадковим (додаткові ознаки подає як основні): Усі чоловіки люблять телевизор.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Логічні помилки в структурі силогізму:

- первинна неправда (помилкова теза викладу стає причиною наступних помилкових суджень);
- підміна тези (не довівши попередньої тези і не зробивши висновку, промовець переходить до іншої тези);
- змішування кількох питань в одному;
- змішування причини й наслідку (наступну подію подає як причину попередньої, хоча вона є наслідком, виразно подає події, через що не може зрозуміти, де наслідок, а де причина);
- аргументація неправдивими судженнями призводить до неправдивого висновку;
- «коло» в доказі: - Якщо ти цього не втрачав, то ти його маєш? - Так. - Чи втрачав ти роги? - Ні. - Отже, ти їх маєш.

4. Спростування Спростування – це логічна операція встановлення хибності або необґрунтованості певного твердження. Зважаючи, на який структурний компонент спрямована така дія, розрізняють: спростування тези, спростування аргументів, спростування демонстрації. Спростування тези передбачає доведення хибності заявленого положення. Для цього використовують виведення таких наслідків із тези, які суперечать загальновизнаним фактам, або ж побудову оратором аргументації на користь власної тези, якщо вона є антитезою до висловленого опонентом положення. Спростування аргументів передбачає критику аргументів опонента, обґрунтування їхньої неспроможності підтвердити тезу. Спростування демонстрації – це доведення, що теза опонента не впливає з аргументів. Щоб досягти логічної доказовості промови, потрібно враховувати особливості сприйняття аудиторією усного мовлення, зокрема, незворотність у часі, тому досвідчені оратори вдаються до повторів; уповільнюють, якщо треба, темп мовлення; по-різному ілюструють ту саму думку. 2.4 Риторика діалогу.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

**5. Візуальна риторика в усній та писемній комунікації.
Ефективні риторичні прийоми: вербальні та невербальні.**

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Додатковий текст подає анкети, тексти завдань, рисунки, графіки, статистичний матеріал як додаткові докази наукових положень.

Наприклад:

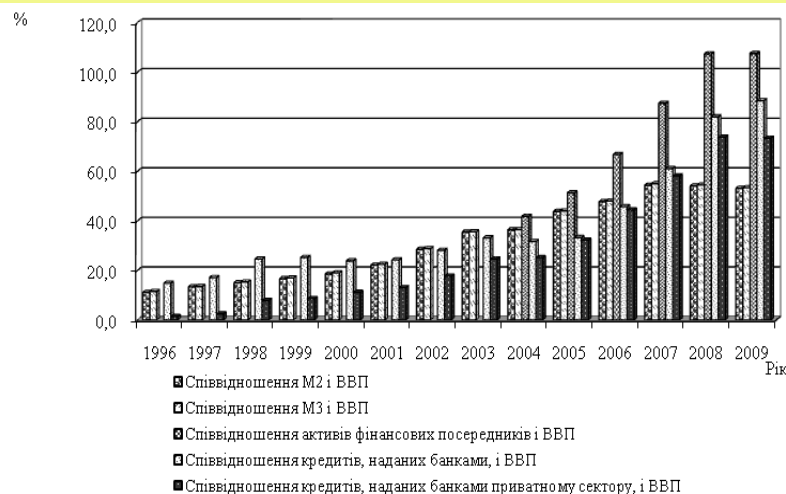

Рис. 3.3. Показники фінансової глибини України у 1996-2009 рр. (складено автором)

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Формулювання назви статті

Так уживають	Так радимо
<p>Інтерактивні форми та методи в процесі формування культури педагогічного менеджменту викладача непедагогічного профілю</p> <p>Спроба прогностичного аналізу основних тенденцій розвитку вищої освіти України на рубежі століть:</p>	<p>Інтерактивні форми і методи формування культури педагогічного менеджменту</p> <p>Тенденції розвитку вищої освіти України на межі століть: спроба прогностичного аналізу</p>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Культура читання наукового тексту

Переглядове читання спрямовується на попереднє ознайомлення із книгою і виділення ключових слів, зокрема, в анотації, змісті, передмові /вступі, окремих частинах тексту .

Ознайомлювальне читання передбачає загальне ознайомлення із змістом тексту та вияв його основної ідеї.

Поглиблене читання – це детальне опрацювання наукового тексту, його аналіз та оцінка: виписування понять з їх поясненням; неодноразове перечитування окремих частин у тексті.

Аналітико–критичне, творче читання спрямовується на постановку різного типу питань до тексту, сортування наукового матеріалу під певним кутом зору, коментарі до фрагментів наукового тексту, його рецензування.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

---

6. Неориторика та науковий діалог.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Неориторика (нова риторика) – це другий етап у розвитку риторичної науки, що в 60-х рр. XX ст. прийшов на зміну першому етапові – класичній риторичці. В основі Н. лежать принципи класичної риторики з оновленими методами та врахуванням досягнень найновіших гуманітарних наук. Розвиток Н. розпочався з праці бельгійських учених Х. Перельмана та Л. Олбрехт-Титеки «Нова риторика: Трактат про аргументацію» (1958 р.). Відтак Н. розвинулась як наука про пошук найпереконливіших аргументів та найвдаліших варіантів висловлювання. Як і класична риторика, Н. зберігає вчення про етапи підготовки промови, структуру тексту, націленість на аудиторію, пошук контакту з нею, виразність мовлення та його аналіз тощо. Проте Н. широко адаптовує на своєму ґрунті досягнення сучасних гуманітарних наук: лінгвістики тексту, семіотики, герменевтики, психолінгвістики, теорії мовленнєвої комунікації тощо. Н. розглядає риторичку як теорію й майстерність публічного виступу і водночас як ефективну комунікацію в будь-якій галузі життєдіяльності. Н. умовно поділяють на аргументативну (вивчає найкращі варіанти аргументації в ораторському виступі, її представляють Х. Перельман, Л. Олбрехт-Титека, С. Тулмін, Д. Уолтон, І. Гарасимова та ін.) та лінгвістичну (вивчає засоби виразності та переконливості в мовленні, є риторикою тексту, представники – Р. Барт, У. Еко, Ю. Лотман та ін).

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Публічне мовлення (далі – ПМ) – це один із жанрових різновидів мовленнєвої діяльності, своєрідний за своєю природою, місцем серед інших видів мовлення, а також за своїми якісними характеристиками.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

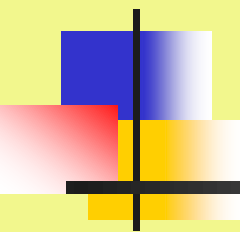

---

7. Неориторика та медіація знання.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Фахова варіативність засобів аргументації.